

שתולים בבית השם

דרכי חינוך לאור המציאות בזמננו
בפרט לתלמידים מתמודדים

חוברת לדוגמא

שתולים בבית השם

דרכי חינוך
לאור המציאות בזמננו
בפרט לתלמידים מתמודדים

נכתב בס"ד ע"י

יחיאל מיכל בלאאמו"ר רבי יהושע זליג שליט"א פליסקין

ירושלים
סיון תשע"ד

02-6504055 | 054-8401840

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הפצה: קולמוס 072-2441670

להערות הארות ופניות

בנושאי הספר:

יחיאל פליסקין

רח' דרוק 80, ירושלים

טל: 05276-14899

פקס: 1532-5870698

דוא"ל: ymp803@gmail.com

בס"ד, אייר תשע"ד

מכתב ידידות

שמחתי לראות את ספרו של ידידי הרה"ג יחיאל מיכל פליסקין שליט"א שפר שותלים בבית השם העוסק בדרכי החינוך של בני הנוערים בזמננו ועברתי חלקים גדולים מן הספר ומאד נהניתי מעומק הדברים ומהידענות הרבות והמועילות ופריק החיים שהביא בשפה ברורה ובהירה.

והנה נושא זה הוא מהדברים הקשים ביותר העומדים בדורנו שהוא דור של התמודדות קשה מאד של בני הנוערים עם הרחוב המתירני והפרוץ ושלל הפיתויים והיצרים המוקפים מכל צד וביחוד הפגע הנורא של הטכנולוגיה החדשה והאינטרנט ההרסני ובודאי שאנו צריכים לחזק בכל כוח את החיבור לתורה ליר"ש ולתפילה מתוך עריבות ונעימות של מתיקות התורה והאוויר הרחוני שבקרבת אלוקים וכל נער ונער צריך לילך עמו לפי דרכו ותכונותיו וקשה מאד למצוא דרך אחת סלולה בהתמודדות זו אמנם בספר זה אפשר למצוא הרבה כיוונים למחשבה ודרכים להתמודד בפועל עם מציאות החיים של דורנו ובודאי יהיה תועלת מרובה לכל העוסקים בחינוך ולבני הנוערים היקרים המתמודדים לעלות על המסילה של אורח חיים למעלה למשכיל למען סור מדרך מטה.

ואין לי אלא לברך את הרהמ"ח שליט"א שימשיך במפעליו הגדולים להגדיל תורה ולהאדירה לחזק את הלבבות לדבוקת בתורה ולקרבת אלוקים ויפוצו מעיינותיו לזכות את הרבים בתורתו ובריאתו.

הכו"ח לכבודו של עמלי תורה ומנוחילה
דוד כהן

מוש"ק פ' אחרי מות תשע"ד

לכבוד הרה"ג רבי יחיאל מיכל פליסקין שליט"א

שמחתי לראות את הספר שותלים בבית השם, דרכי חינוך בישיבות למתמודדים. בדורינו שהנסיגות הם כל כך גדולים, ויש כל כך הרבה שנופלים, בודאי צריכים לדעת איך להתמודד עם הבעיות האלו. וצריכים לדעת איך לדבר עם בחור, ולהבין את הקשיים שעובר על בחור, ואיך להקשיב ולתל לו את ההרגשה שמקשיבים להמצוקה שלו, ואיכפת לך מהמבצ שלו, ולהבין איך אפשר למנוע נפילה, ואם נפל איך להרים אותו, והכל נצרך מאד בדורינו.

וצריכים לדעת שכל הדברים האלו הוא לא רק לבחור שכבר מתמודד, אלא כל בחור היום שלא מחובר להתורה, הוא בסיכון גבוה, ובגישה נכונה אפשר לגרום להרבה בחורים להתחבר להתורה, וכן כל בחור היום זקוק לחוס וליוס. וצריכים לשים לב לכל בחור אם הוא מחובר להלימוד.

ועברתי על חלקים מהספר הנ"ל וראיתי שיש לו גישה נכונה, והבנה טובה איך לגשת לבחור, וגם כתוב בצורה ברורה. והספר יכול להביא תועלת גדולה לכל מי שמתעסק עם בחורים, איך לרדת אליהם על מנת לרומם אותם, ויהי רצון שזוכה לרומם את הדור, ולקרבם לתורה ולאבינו שבשמים, ויהי רצון שתזכו שיפוצו מעיינותיכם החשובה.

בכבוד

יהושע השיל אייכנשטיין

בס"ד, י"ב באייר ה'תשע"ד

לכבוד מוע"כ ידידי

הרה"ג רבי יחיאל מיכל פליסקין שליט"א

ענותו תרביני להראותני את הספר הנכבד "שותלים בבית השם" על דרכי החינוך בדרך המסורה לנו בהתאמה למצב דורנו ובו דרכים ועצות נפלאים להאחיב שם שמים, תורה, ויראת אלוקים טהורה בלב התלמידים מתוך נסיון אישי, ומפיהם ומפי כתבם של גדולי הדורות זיע"א ויבלטל"א.

וכמדומני שלא בא כבושם הזה, ספר נצרך מאד להורות את הדרך אשר ילכו בה לרומם ולגדל את התלמידים בנעימות ובשמחה, אשר המה הערובה היחידה להעלותם במסילה הנעלה בית קל בדרך ישראל סבא.

וכי' עשה בסיעתא דשמיא נפלאה שעמדה לו, ובעבודה שגיע בתלמידים להעמידם בקרן אורה ואשריו שזכה להו.

ובטוחני שכל המעיין ימצא בהם דברי חפץ הן מוחנכים לבחורים מתמודדים, והן לכלל המוחנכים אשר חפצים הרבות דעת בהעמדת התלמידים, וגם הורים ימצאו בהם הרבה כלים נפלאים בגידול לדיהם לתורה וליראה.

ואברכו בברכת ידיד שיוזכה להרבות חילים לתורה, ולהעמיד תלמידים הגונים מתוך הרחבת הדעת ושלות הנפש.

חיים זאב מילצקי

בס"ד, י"ג אייר תשע"ד ע"א

לה"ו

הובא לפני ספר נפלא הנקרא שותלים בבית ה' שחברו הרה"ג יר"ש העוסק הרבה בעניני חינוך כמה"ר יחיאל מיכל פליסקין שליט"א.

הספר מיוסד ועוסק בדרכי חינוך של בני הנוערים בזמננו זמנים קשים מאוד הדור בעקבתא דמשיחא מה שרמזו חז"ל ע"ז בסוף מס' סוטה מלא נסיונות לפני הסוף של כוחות הטומאה הס"ט ר"ל שמתגבר בכל כוחו להכשיל בכל מיני טומאות והשי"ת שלח והקדים רפואה למכה אנשים יר"ש אנשי חינוך שיוצאים איך להתמודד בכל הנסיגות וכן איך להשיב בנים לגבולי הקדושה והספר הנ"ל הוא מלא ידיעות ורעיונות מדברי חז"ל ומגדולי הדורות וחכמי המוסר וכו' ונכתב בטו"ד בלישנא קלילא ועמקות מסודר היטב ורבים יהנו מספרו ובפרט מרביצי תורה ודעת שידעו איך לדבר ואיך להתנהג עם בחורים שנתרחקו מדרכי הקדושה והטהרה.

והשי"ת יעזור שדבריו יעשה פרי למטה ושורש למעלה ויזכו כולם לעשות תשובה שלימה וזוכה לביאת משיח צדקינו בב"א.

בעה"ח

הק' שמואל קהת גרוס הכהן

מפתח ענינים מפורט

הקדמה.....1

פרקי מבוא.....7

המשימה החינוכית כיום - "להחיות רוח שפלים"; הצורך במוסדות מותאמים לתלמידים; מי אשם במצב הנוער העגום; מונולוג מקורי של נער נפלט; לא 'ריקים' אלא 'יקרים'; היחס לתלמידים חזקים לעומת חלשים; השינוי החינוכי לפי ה"חובת התלמידים"; השינוי הנצרך ביעד החינוכי; האם ישיבה למתמודדים זכאית לשם 'ישיבה'?

תקציר ספר זה ב-10 משפטים.....19

שער ראשון - מוטיבציה

פרק א. מה בין משמעת למוטיבציה.....23

כללי משמעת הם מסגרת חיצונית; מוטיבציה יוצרת תוכן פנימי; מתי אומרים "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"; מדוע היו הקוזאקים המשוחררים לסמל העצלות?

פרק ב. לו רק היה לך יותר כח רצון.....25

האשמה נפוצה ושלא בצדק; חובת הזרמת המוטיבציה על הרב; כשה'אש' דועכת מביאים 'עצים' חדשים.

פרק ג. אין להכריח תלמידים ללמוד תורה.....26

אין בעולם אמצעי לכפות ללימוד; כפייה מביאה לתוצאה הפוכה; כשמנחילים תורה בהנאה הם הופכים לשקדנים.

פרק ד. מצבים מסוימים בהם מומלץ להכריח ללמוד.....27

מותר לכפות לשם שבירת מחסומים; תלמידים קשי-ריכוז בדקות הלימוד הראשונות; התלמיד שהחליט כי הוא לא מסוגל; מדובר באחוז קטן של מצבים.

פרק ה. אין להכריח תלמידים להכנס לבית המדרש.....28

שתי שיטות אין להכניס לבית המדרש; יתרון השיטה ה"אוטומטית" על השיטה ה"ידינית"; מה עושים כשאין מניין לתפילה; בהמשך נוצר בסיס לתלמידים קבוע לסדרים ותפילות.

פרק צז. העצמת הטיפול על ידי אגירה חברתית חיובית. 288
לגרום לבחור או שנים להיפטר מהאייפון; עריכת חגיגות ופרסומות בשיבה; מכתב אישי
מהגר"ח קניבסקי לשיבתנו; מתן ביטוי לנגמלים בקבוצות תמיכה, סיפורים, ומצגות.

פרק צח. הענקת תנאים מועדפים לנגמלים. 291
אפליה לטובה של תלמידים הנקיים מהתמכרויות; הענקת הטבות באופן הדרגתי.

שער תשיעי. הזמן הפנוי

מבוא. 295
מקומו של בחור בשיבה קדושה; גדולי ישראל נגד לימודי חול; למה לא התירו ליחידים;
הנסיונות לפתוח ישיבות תיכוניות למתמודדים; הפתרון למתמודדים - לימוד תורה
מותאם; מסקנות מעשיות.

פרק צט. אופנים בהם התירו לימוד מקצוע או עבודה לבחורים. 300
אלו שבאמת לא מסוגלים ללמוד; מלאכת כפיים ולא השכלה; עיקר היום לימודי קודש;
להשתדל שימשיכו לשיבה רגילה; עבודה לבחורים נצרכים בין הסדרים ובין הזמנים.

פרק ק. ריבוי חגים וזמנים. 302
לחוג חגים בהידור מועיל גם למילוי הזמן; לנצל גם ימים שאינם חגים גמורים; 'אירצייט'ים
של צדיקים.

פרק קא. עשיית חסד. 302
חסד במסגרת הישיבה; מתי ראוי לשלם לתלמידים על עבודתם; חסד מחוץ למסגרת
הישיבה.

פרק קב. משחקים. 304
מעלת המשחקים שהם חסרי תוכן; רכז חברתי; הפעלת תלמידים בתקציב מוגבל;
תעסוקות מגבשות; משחק שחמט; זהירות מסיכונים רוחניים; לא בשעות הלימוד.

פרק קג. סדר רביעי. 308
בעיית זמן ריק לאחר סדר שלישי; הצעה לייסד סדר רביעי; גיוס אברכים מתנדבים מתוך
הקהילה.

פרק קד. רצף הלימודים בשיבה. 309
סיכון בכל יציאה מהישיבה; תפעול הישיבה בכל ימות השנה; דרכים חלופיות לתעסוקה
בחופשות וחגים.

שער עשירי. דמותו של המזחנך

פרק קה. מבט מרומם על משרה תורנית. 314
חוליה בשרשרת מסירת התורה; נחיצות הרב עבור התלמיד; הרב מכניס חלקי נשמה
בתלמידים; זכות הרבים; לאהוב את התפקיד.

הקדמה

עוד ספר על חינוך?...

כאשר סיפרתי לידידי שאני כותב ספר חדש על חינוך, היו שהגיבו: "עוד ספר על חינוך? הציבור כבר עייף מרוב תיאוריות...". ובכן, אין זה ספר תיאוריה! זהו ספר פרקטי עדכני. כמעט כל פרק בו מכיל עצות מעשיות, שישפרו את עבודתכם החינוכית. גם מחנכים בעלי עשרות שנות נסיון, שקראו בספר לפני הדפסתו, סיפרו כי הפיקו ממנו תועלת מעשית.

מהי מטרתו של הספר? במהלך עיסוקי כמגיד שיעור ומחנך מזה כעשר שנים, נוכחתי לראות כי הנסיונות והפיתויים המתחדשים כל העת, מכניסים אותנו - הרבנים והמחנכים - למאבק הישרדות חסר תקדים. לעיתים עומדים אנו חסרי אונים מול המציאות הסוערת, אשר לגביה לא קיבלנו מסורת מדורות קודמים. אפילו דרכי חינוך שהיו מקובלים אך תמול שלשום, מאבדים לפתע מעילותם אל מול תעוועי היצר המדרדר, המסחרר, ומשטה בכל. וכפי שהתבטא כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א בכנס מחנכים [אייר תשע"ג]: "מעולם לא היתה מלאכת החינוך קשה כבדור זה".

ושבתי וראיתי, כי רבים מהמחנכים מצאו רעיונות מקוריים, כיצד להתגבר על הקשיים ולהחזיר את התלמידים לדרך המלך. אלא, שהרעיונות היו מפורזים זעיר פה זעיר שם, ולא תמיד הגיעו לאזני שאר העוסקים במלאכה. כך נוצר מצב מצער, בו ישנם מחנכים המשקיעים כוחות עצומים במסירות לשם שמים, ואף על פי כן אינם רואים מספיק פירות טובים, וזאת משום שאינם משתמשים בכלים חינוכיים יעילים ומעודכנים. נטלתי איפוא על עצמי את המשימה, לנס ולפרסם מבחר דרכים ושיטות, אשר הובילו להצלחה בפועל במוסדות החינוך.

ההמלצה היא, שהרב ישדר לתלמידיו תמיד את המסר, שמי שלא נמצא - הפסיד. לדוגמא, אם התלמיד לא היה בסדר, כשהרב פוגש אותו, במקום לשאול אותו "למה לא היית בסדר?" הרב יכול לומר לו בבטחון עצמי: "הפסדת, איזה סדר אדיר היה, איזו סוגיא מדהימה, כל ה'חברה' היו". ואז לא לחכות להתנצלות, אלא פשוט להמשיך הלאה. יתירה מזו: פעמים נהגתי, כשתלמיד ניגש אלי מיוזמתו לאחר היעדרות מסדר או תפילה במטרה להתנצל ולתרוץ את היעדרותו, הייתי משיב לו: "ההתנצלות מיותרת, פשוט הפסדת חוויה כיפית", ואז הייתי ממשיך הלאה ולא נותן לתלמיד להגיב. נכון שזה היה משאיר אצלו טעם רע, אבל זה בדיוק מה שרציתי להשיג במקרה זה.

מנסיון, אם הרב יהיה עקבי ובטוח בעצמו, הוא יוכל לגרום לכך שגם התלמידים ישדרו איש לרעהו את אותו מסר: "לא היית בסדר - פשוט הפסדת חוויה". המסר נקלט בליבות התלמידים, ואז ההשתתפות בסדרי הישיבה הופכת להיות אינטרס אישי של כל אחד מהם.

פרק ז

האמונה הפנימית של המחנך במתיקות התורה

הדרך העיקרית וההכרחית לעורר בתלמידים אהבת תורה, היא על ידי שהמחנך יאמין ויחוש בכל ליבו, שהתורה מתוקה והמצוות נפלאות גם בעולם הזה, וישדר זאת תדיר לתלמידיו. בתחילה הם לא כל כך יאמינו לו, שהרי כעת הם טועמים טעם נפלא רק בשטויות העולם הזה. אך אם הוא יתעקש וישדר זאת ללא הרף, בסופו של דבר גם הם "יידבקו" בתענוגים אלו, וילמדו בהדרגה למצוא בהם טעם.

כך היה אומר מרן הרב שך זצ"ל: כשהיינו צעירים, ההשכלה קלקלה בחרם ישראל. היום, השכלה אינה מעניינת כמעט, היום "רוצים לעשות חיים". מה שמסתובב ברחוב הוא התחושה "אכול ושתו כי קורח נמות" (ישעיה כב, יג), וכנגד זה צריך להעמיד לפני התלמידים את היופי של בן תורה. לא להסביר שלאנשי העולם יש עולם הזה, ואנו חיים רק עם העולם הבא. אלא לבאר שבאמת אין להם לא עולם הזה ולא עולם הבא. שהם מסכנים, ואין להם כלום. ואילו לנו בני התורה, יש הכל. לא רק שיש עולם הבא, אלא יש גם עולם הזה, יש לנו חיים! על זה צריך לדבר, על האושר שלנו - אשרינו מה טוב חלקנו (עפ"י מסורת החינוך עמ' עו, מחשבת זקנים עמ' שט).

יתירה מזו, על הרב להאמין באמונה שלמה, כי כל אחד ואחד מתלמידיו מחובר במהותו לתורה, ויכול להגיע למתיקות בלימודה ולקשר פנימי עמה.

כמו שאמרו בגמרא (סנהדרין צא:): אמר רב יהודה אמר רב כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מן השמים וקבלה מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית.

ובמהרש"א שם: כל המונע הלכה... לפי שאומר הרב שאין התלמיד הגון וראוי לכך ואי אפשר לו ללמוד, הרי גוזלו מנחלת אבותיו, שהתורה היא מורשה לכל ישראל מששת ימי בראשית, רוצה לומר לפי בריאתם וטבעם מששת ימי בראשית מוכנים כל ישראל ללמוד תורה.

הרי מבואר שכל יהודי, יהיה מי שיהיה, ירש מאבותיו קשר טבעי לתורה, בדרגה של 'מאורסה'. קשר שיכול להתפתח לברית איתנה של 'נישואין' עמה, אלא שלא כל אחד זוכה לכך. לכן אנחנו, הרבנים, צריכים לשמש כ'שדכנים', למצוא את גחלת האהבה העמומה הגנוזה בלב כל תלמיד, ולהצית אותה במסירות, עד כי תבער ותהי ללבת אש.

והנה, מי שאינו רגיל לחנך בדרך זו, עלול להגיב בחוסר אמון, כגון: "תיאוריה יפה, אבל זה לא עובד, משום מה התלמידים שלי הם חסרי חשק כרוניים". לכן אני כותב בצורה הכי ברורה: זה עובד! זה עובד! זה עובד! כמעט בכל סוגי התלמידים, גם כאלו שהיו קרים, מנותקים, ומייאשים. כמובן שלא כל אחד מושפע באותה מידה, וזה תלוי בהרבה גורמים, אבל ככלל, זה משפיע על כולם.

לדוגמא, היה לנו תלמיד שעבר תקופה ממושכת של ניתוק מלימוד ויראת שמים, עד שהיה קשה להאמין ש'יצא ממנו משהו'. אבל ברחמי שמים, לאחר אינסוף עמל ויגיעה, הבחור התחבר ללימוד והחל ללמוד דף גמרא כל יום, לפי תכנית המסכתות הנהוגה בישיבה (שתבואר להלן פרק מג), הוא לא החסיר יום, למד בהתלהבות ובטעם. אבל עדיין לא ידעתי עד כמה, עד שאירע פעם, שסיימנו את המסכת כשלוש ימים לפני סוף הזמן, כך שלא היה לו מה לעשות עד סוף הזמן. הבחור פנה אלי ואמר: "הרב, אין לי טעם בחיים, אין לי בשביל מה לקום בבוקר". "למה", שאלתי אותו בחשש. "כי אין לי דף גמרא ללמוד היום..." זו לא היתה הצגה, הוא באמת הרגיש כך.

או לדוגמא, פעם פנה אלי אחד מהתלמידים שהשתתף בשיעורי, ואמר: "היום הציע לי חבר לצאת לקניון על חשבון השיעור, בהתחלה הסכמתי, אבל אחר כך עשיתי חשבון שאני בעצם נהנה בשיעור יותר מאשר בקניון!..."

ואם בכל זאת זה לא עובד אצלכם? אזי, יש לבדוק כמה נקודות:

● יתכן שיש אצלכם כפייה או לחץ סמויים, מתחת לפני השטח. וכמעשה באותו ר"מ שניסה לגלות ליברליות ואמר לתלמידיו "הלימוד של פרק זה הוא רשות", אבל תוך כדי דיבור הוסיף: "אבל אוי ואבוי למי שלא יעשה את זה..." או כמו אותם מחנכים המפעילים לחץ לימודי בדרך 'אלגנטית', כאשר הם חוזרים ומדגישים תדיר כי "דפי גמרא אלו יקבעו לשיבות" [המהדרין מתחילים בזה כבר מכתה ז' בתלמוד תורה, ומתחילת שיעור ג' בשיבה קטנה, בכדי שהלחץ יימשך שלש שנים תמימות] או: "מבחן זה קובע לתעודות", וכדומה. במקרים כאלו, כולם נכנסים ללחץ ומתח, חוץ מאחד - המחנך! ... יש לדעת בבירור, כי הנהגה זו הורסת לתלמידים את החשק הפנימי ללמוד, ויצא שכרו בהפסדו (עפ"י 'לתת אמון ולא לשלוט בכח').

● יתכן שכשהרב אומר שהתורה מתוקה, הוא לא מאמין בזה באמת! הוא רק אומר את זה מן השפה ולחוץ.

● יתכן שיש לכם חומר לימודים שאינו מתאים ליכולתם של התלמידים שלכם (פירוט להלן בשער רביעי).

● יתכן שאתם מצפים לתוצאות מיידיות, תוך יום, שבוע, או חודש. אבל התכנית הזאת היא ארוכת טווח, לפעמים רואים תוצאות רק אחרי חצי שנה.

● יתכן שיש לתלמידים מסוימים ליקויי למידה או בעיות קשב, והם פשוט לא מסוגלים ללמוד את הנלמד בשיבה, למרות שהם מאד רוצים. לשם הדגמה, אם אבקש מן הקורא לקרוא קטע מפירוש המשניות להרמב"ם, מן המקור הכתוב בערבית, הוא לא יהיה מסוגל אפילו אם יבטיחו לו על זה ארגז מלא בזהב, כי פשוט אין לו יכולת! תלמידים אלו צריכים אבחון מקצועי.

לפעמים קורה, שהמחנך אומר לתלמידים כמה התורה עריבה ומתוקה, אבל הוא אומר את זה בטון כעוס ומאיים, ובפנים חמוצות כמו לימון. ואז מה התלמיד קולט? שיש מערכת כפולה של חיים: בבית המדרש, חייבים ללמוד, וחלק מהחובה היא גם לשלם מס שפתיים ולומר מדי פעם שהתורה מתוקה. אבל במציאות - באמת התורה היא דבר קשה ומר, זה מה שהוא קולט (עפ"י הרב יחיאל יעקבסון שליט"א).

יש להוסיף, כי להשערת החוקרים, תוכן המילים שאדם אומר מהווה רק 10-20 אחוז מן התקשורת עם זולתו, כל השאר מובע ע"י הטון, נעימת הדברים, הבעת הפנים, תנועות הגוף, מסרים קודמים שאמר אותו אדם, וכד'. ולכן צריך שהמחנך ירגיש באמת ובתמים את מתיקות התורה, אחרת, שפת הפנים והגוף שלו ישדרו את הרגשתו השלילית כלפי הלימוד, באופן הרבה יותר משכנע מאשר דיבוריו החיוביים.

פרק סה

יסודות השליטה החברתית בישיבה

הכל יודעים; השפעה חברתית שלילית - היא אחת הבעיות המרכזיות בחינוך. כדי להמחיש את עוצמת הבעיה, נתאר לעצמנו כי במרכז הישיבה עומד גלגל גדול [כמו 'קרוסלה'], שאליו מחוברים כל בני הישיבה, והם מסובבים את הגלגל. אם מדובר בתלמידים חלשים, הרי הם נוטים לסובב את המחוג לצד השמאלי-השלילי. ומכיון שהם מחוברים אל הגלגל, אזי ככל שהם מסובבים אותו מהר יותר, הרי הוא שב ומסובב אותם מהר יותר, והם חוזרים ומסובבים אותו מהר יותר, וחוזר חלילה. כך נוצר מעגל שלילי מסחרר, האוסף מכל תלמיד את החלקים הרעים שבו, מעביר אותו במהירות לכולם, ושוב אוסף ושוב מעביר, וכך הוא מעצים את החלקים הרעים הקיימים בהם, עד אין סוף. ניתן להגדיר במקרים מסוימים, שהישיבה הופכת ל'בית חרושת לקלוקל' רח"ל. כאשר זהו המצב, אזי גם אם יש תלמיד שרוצה להתחזק, הוא מתקשה לשחות נגד הזרם החברתי, ועלול להתייאש במהירות.

אך מה שפחות ידוע הוא, שהמפתח נמצא בידינו. רבני הישיבה יכולים להשתלט על הגלגל החברתי האימתני, להפוך את כיוון זרימתו לימין, ומעתה הכל מתהפך. ה'סחף החברתי' (השלילי), מתחלף ל'מינוף חברתי' (חיובי). כעת הגלגל אוסף מכל תלמיד את החלקים החיוביים שבו - תורה, תשובה, ומעשים טובים - מחלק אותם לכל החברים, ושוב אוסף ושוב מחלק, עד שנוצר מעגל חברתי מסחרר בעוצמה אדירה, והפעם לכיוון הימני-החיובי! אזי, כח הרבים מעצים את כוחו של כל יחיד וממריץ אותו בקצב, להשתפר, להתקדם, ולהתקרב לה'. הישיבה הופכת לסיפור הצלחה.

אך כאן נשאלת השאלה: הרי מדובר כאן בתלמידים מתמודדים, עם הרבה חולשות ורוחניות, אז איך - ריבונו של עולם - נוכל ליצור מהם "חברה חיובית"? מצאנו בס"ד תשובה נפלאה לכך בדברי רבינו יונה.

וקנה לך חבר... למצוות, שאף כשאין חבירו חסיד ממנו, ופעמים שגם הוא עושה אשר לא בדת, כשהוא נהנה בדבר עושה העבירה, אבל אין חפצו ורצונו שחברו יעשנה, כי אין לו הנאה בזה, וכמו שאמרו 'אין אדם חוטא ולא לו', נמצאו שניהם חוזרין בתשובה, כל אחד על פי חברו (רבינו יונה אבות א, ו).

ונבאר דבריו על פי הבנתנו. כל אדם שמתחבר לשני, מתחבר אליו דרך נקודות מסוימות של אישיותו. לכן אותו תלמיד עצמו, יכול לשמש כ'חבר טוב' לחברו, וזאת כאשר הקשר שלהם נסוב סביב דברים חיוביים, ומאידך הוא עצמו עשוי לשמש גם כ'חבר רע', אם מרכז הקשר שלהם יהיה סביב דברים שליליים. וכאן מגיע תפקידם המכריע של רבני הישיבה: אם הם ישכילו ליצור מצב, בו נקודת המרכז של הישיבה היא העליה הרוחנית - באמצעים שיבוארו להלן - הרי ש"נקודת המפגש" בה יתחברו בני הישיבה זה לזה, היא הנקודה החיובית שבהם. וכך, למרות שכל אחד מהם לכשעצמו אינו צדיק גדול, מכל מקום הוא מהווה 'חבר טוב' לחבריו. אולם אם הרבנים אינם מתערכים, ומשאירים את השליטה החברתית בידי התלמידים, אזי ברירת המחדל היא שנוצרת חברה שלילית, המדרדרת את חברה אלי פי תהום.

איך עושים את זה למעשה? ובכן, מדובר בתהליך ארוך המורכב מחמשה שלבים, כפי שיבואר בס"ד.

פרק טו

צעד ראשון - יצירת אוירה חיובית כללית

עוד לפני שמתחילים לטפל בצד הרוחני של החברה, יש ליצור בישיבה בסיס של אוירה חיובית, באופן כללי.

כתוב באבות דרבי נתן (פרק שמיני): 'וקנה לך חבר' כיצד, מלמד שיקנה האדם חבר לעצמו שייאכל עמו וישתה עמו ויקרא עמו וישנה עמו וישן עמו ויגלה לו כל סתרו סתר תורה וסתר דרך ארץ.

מתבאר, כי ישנה מעלה מיוחדת לגיבוש חברה לא רק לדברי תורה, אלא גם לענינים גשמיים. בפרט חשוב הדבר בקרב תלמידים מתמודדים, אשר בדרך כלל צמאים לחום ואהבה, ופעמים רבות אינם מקבלים זאת מספיק בחיק משפחתם, אם משום שהמצב המשפחתי בעייתי כשלעצמו, ואם משום שההורים מתקשים לתת יחס אוהב וחם לבנם המתמודד.

לכן, כאשר אנו יוצרים חברה משפחתית ואוהבת, בה הישיבה היא כמו בית, הרבנים הם כמו הורים, והחברים כמו אחים, זה יכול לפצות אותם במקצת על הרגשות החסרים, ולהעצים את בריאות הנפש שלהם. ברוח זו, יש לעודד בישיבה, מסיבות יום הולדת, מסיבות פרידה, וכד'.

סיפר רבי חיים ראף, כיום ר"מ בישיבת עטרת ישראל: הגעתי לישיבת עטרת ישראל מדרום אפריקה, כשאני בתחילת דרכי בלימודים, והשקעתי עבודה רבה כדי להתגבר על הפערים. לאחר כחצי שנה, בתחילת חודש אב, עמדתי לחזור לביתי בפעם הראשונה, והתלמידים שאלו את המשגיח, רבי מאיר חדש זצ"ל, האם נכון לערוך מסיבת פרידה, שהרי עכשיו 'תשעת הימים' השיב המשגיח: המסיבה הזו חשובה מאד, ולכן אחד התלמידים יתאמץ לסיים את המסכתא, ואז תהיה זו מסיבת סיום, שמוותרת גם בשלשת השבועות. ומסיים הרב ראף: כמה חכמה היתה בתשובה זו! איזו ירידה למצבי הנפשי! איזו הבנה, שאעמוד בפני נסיון גדול ויהיה לי קשה לחזור! הידיעה הזו שעשו מסיבה לכבודי, התרגשו יחד אתי ושרו, אותה הרגשה של השתייכות למקום, לחברים, לישיבה - כל אלה סילקו ממני כל הוה-אמינא שלא לחזור. היה לי קשה, אבל ידעתי שאני שייך לישיבה - וחזרתי! (המשגיח רבי מאיר, עמ' 320).

כיצד יוצרים אוירה חברתית חיובית? בדרך כלל אוירה נוצרת מדיבורי החברים, חיוכיהם, כעסיהם, וכל מה שהם מביעים. אבל מי הקובע המרכזי? התשובה היא - המחנכים, ראשי הישיבה, הרמ"ם! הם נקודת המרכז של הישיבה, הם יוצרים במו ידיהם - במילותיהם, בחיוכיהם, במבטיהם, ובכל בלל תנועה שלהם - את האוירה החברתית בישיבה. אם הרב נאנח, מתלונן, משדר עייפות ומרמור - כך בדיוק יעשו התלמידים! אך אם הוא ישדר תמיד אופטימיות, מילים טובות, עשייה זריזה ועליצות, גם כאשר בפנים קשה לו - התלמידים ינהגו כמותו, ותיווצר אוירה חברתית נעימה.

ברם אם נעמיק יותר נמצא, כי דיבורי הרבנים עדיין אינם מהווים את נקודת המרכז ממש. המרכז האמיתי של האוירה החברתית הוא - המחשבות של הרבנים. כאשר אדם חושב מחשבות חיוביות - הוא משדר אוירה חיובית גם לעצמו וגם לכל הסובבים, ע"י הבעת פניו, שפת הגוף, סגנון דיבורו, ועוד... ואילו מחשבות שליליות, פולטות לסביבה שדרים שליליים. לכן מומלץ להתרגל לחשיבה חיובית.

עלינו להשתדל שתמיד יאירו פנינו לתלמיד, וצריך תשומת לב קבועה לפקח על עצמנו, שלא לשכוח זאת. לעיתים רבות קורה ופני המלמד זועפות מבלי משים וללא כל כוונה מיוחדת (כגון מתוך מתח העבודה, מתוך עיון בלימוד), וצריך שימת לב לבל יאירע כזאת. יש להפעיל את הארת הפנים כל הזמן, ואף אם בתחילה זה מלאכותי ונראה קשה, עד מהרה יתרגלו, וכידוע הרגל הופך טבע (הגר"ח פרידלנדר זצ"ל, מסילות חיים בחינוך עמ' 104).

ומכאן תוכחת מגולה למלמד, שלפעמים מאיזו סיבה מגיע ל'חידור' כשהוא עייף למשל, או כל סיבה אחרת, כגון שיש לו צרה בביתו, וממילא הוא חסר סבלנות ומתנהג באופן זה עם התלמידים, ולכן התלמידים מתנהגים גם הם בתוקפנות ומרדנות (הגרא"ל שטיינמן שליט"א, מאחורי הפרגוד עמ' 315).

פרק טז

צעד שני - הקרנת אוירת התקדמות רוחנית ע"י דיבורים חיוביים

על הרב לשדר לתלמידים כסדר, בשיחות הנאמרות הישיבה, בשיחות אישיות ובכל הזדמנות, אוירה רוחנית חיובית. דהיינו, לספר שברוך ה' כלל התלמידים מצוי בהתחזקות ובהתקדמות, ורק לאחרונה אחד התלמידים [לעיתים אף ניתן לומר את שמו!] סיפר לי שהוא התחזק ביראת שמים וכו'. אמירות אלו, מטרתם לבנות את המציאות ולא לדווקא לשקף אותה, ולכן הרב צריך לפעמים לחפש בנרות את הנקודות החיוביות הקיימות בישיבה, ולדבר עליהן הרבה.

והנה הדבר הכי קל והכי זמין, הוא לשלוף בכל עת דיבורים שליליים, בין בשיחות לרבים ובין ביחידות, אבל כמעט תמיד הם מיותרים ומזיקים. למשל: "התלמידים בשנה שעברה היו הרבה יותר טובים", "זה לא בסדר שהתפילות ריקות", "אני מאוכזב מהמצב בסדר שלישי", וכדומה. עלינו לדעת את האמת: כל משפט שכזה, מפזר רעל ברחבי הישיבה, ומזהם אותה! כאשר ממקדים מבט בדברים השליליים, מדברים עליהם, ועושים מהם 'עסק', הרי הם פרים ורבים.

סיפר תלמיד שלמד בישיבה למתמודדים: בהרבה מן האירועים החברתיים בישיבתנו, כגון סיום מסכת, מסיבת חג וכד', היה נוהג ראש הישיבה בדרשתו לומר לתלמידים כמה הם לא בסדר בכל התחומים, וכמה הישיבה לא מצליחה באשמתם. התוצאה מכך היתה שהתלמידים נמנעו מלהגיע לאירועים אלו, ואז ראש הישיבה היה מנסה לאלץ אותם להיכנס למסיבות בכוח, דבר שעורר התנגדות כלפיו, ורק הוסיף לאוירה השלילית בישיבה, וחוזר חלילה...

לכן מומלץ להתעלם כמה שיותר מן החלקים השליליים, ולדבר תמיד בלהט ובשמחה על הפן החיובי שבשישיבה, וכך הוא יגדל ויתרבה מאד. כמה פעמים אירע, שדיברתי כל כך בביטחה על ההתקדמויות הרוחניות המדהימות בישיבה, עד שתלמידים התחילו לדבר ביניהם, ואפילו אמרו לי להדיא "הרב כל כך תמים, כולם 'עובדים' עליו, הוא לא מעלה על דעתו עד כמה אנחנו חוטאים", ואף הגדילו לעשות ותלו בישיבה ביום הפורים פלקט היתולי על 'תמימותי'... אולם אני המשכתי להציג פנים כאילו הכל בהתקדמות והכל בעלייה, עד שבמשך הזמן החזון הגשים את עצמו, והפך למציאות.

כמו-כן, כאשר תלמיד משיג הישג גדול, אין להשאיר את זה בשקט ובצינעא. אדרבה, צריך 'פרסומי ניסא', לעשות מזה ממש חג, ולתת 'קידוש' לכל בני הישיבה. לדוגמא,

הנסיון העיקרי של צעירים בדורנו, הוא כמובן - בנושאי קדושה, שמירת העינים והדיבור, אינטרנט, קשרים אסורים, ועוד. לפעמים עולה מחשבה מייאשת ש"אין מה לעשות", אולם האמת היא שיש ויש! זכינו בס"ד, חברי ואני, ללוות עשרות תלמידים בתהליכי גמילה מבעיות אלו, ואשתדל לכתוב כיצד לעשות זאת.

פרק צא

שיטות שטחיות שאינן פותרות את הבעיה

שיטה בלתי יעילה לחלוטין

ישנה שיטה צולעת, שבה לתלמידים לא אכפת כלום מהמצב הרוחני של עצמם, ואילו הרב נושא על גבו השחוח את כל המלחמה האדירה נגד פיתויי הרחוב. הרב מוצא את עצמו בתדירות מקבל תלונות על חטאים, לפעמים מנסה להתחמק [”זה לא התלמידים שלי”], עוקב, נוזף, מעניש, מגלה פטנטים חדשים, מתווכח, מרחיק תלמידים מן הישיבה, משיג הצלחה זמנית, לא ישן בלילות, מתיימש, מנסה שוב, מאיים בגהינום, מצהיר הצהרות ללא כיסוי [”מהיום אין שום אייפון בישיבה”], מאיים איומים שאין ביכלתו ליישם [”מהיום כל תלמיד שייתפס עם אייפון יורק במקום לצמיתות”], ושוב מתחילה: מקבל תלונות, עוקב, נוזף, מעניש, מגלה, מתווכח, מרחיק, לא ישן, מתיימש, מאיים וכו’ וכו’.

התעייפתם? זה בדיוק מה שעושה השיטה הזאת - מעייפת את הרב, כותשת אותו לרסיסים, וחוזרת על עצמה עד לזרא. תמיד, אבל תמיד, הרב יגלה לאחר זמן קצר כי התלמידים מתוחכמים וסבלניים ממנו, וכי יש להם עודף זמן, שכל וכסף כדי לשטות בו ולתעתע בו, ולהעמיד אותו במצבים שהוא לא יכול להתמודד עמם. בקיצור, תמיד הם המנצחים! ידוע כבר על כמה ישיבות שנסגרו בגלל סיבה זו - אוירה חברתית מזוהמת, ונסיון כושל מצד הרבנים לטפל בסימפטומים בלבד מבלי לחדור לשורשי הבעיה.

שיטה יעילה במקצת

בשיטה זו, הרב מסמן לעצמו את מוקדי המלחמה העיקריים, ותוקף אותם בצורה ממוקדת. לדוגמא - התלמידים נוהגים לצאת בליל שישי למקומות גרועים? מארגנים זיץ חוויתי כל ליל שישי, כדי למשוך את התלמידים להשאר בישיבה. הם גולשים

מרחוק על אינטרנט הנמצא בקרבת מקום? פועלים לאתר את מקורות האינטרנט בסביבה, ומוודאים שהם ייחסמו לשימוש חיצוני. וכן על זה הדרך.

יש יעילות מסוימת לשיטה זו, משום שהיא ממוקדת, ובכך היא חוסכת זמן ואנרגיה. שהרי במקום להלחם במאות מעשים בודדים בפני עצמם, מטפלים בבת אחת במוקדי פיתוי עיקריים. אולם אף על פי כן היא מועילה רק מעט, משום שמגוון האמצעים הטכנולוגיים והפיתויים השונים הוא עצום, ומתחדש כל הזמן, כך שאין שום אפשרות מעשית לטפל בכולם.

מכל מקום, לפעמים במקום הצורך ניתן להשתמש בשיטות אלו, אולם יש לדעת שזהו פתרון זמני וחלקי בלבד, ובמקביל חובה להגיע גם לפתרונות יסודי, וכפי שיבואר בפרקים הבאים.

פרק צב

שיטה מומלצת - תענוגים רוחניים במקום תענוגים גשמיים

ה'נתיבות שלום' מעמיק להתחקות אחר שורש התאוות בעולם, והוא מבאר, כי נשמת ישראל מקורה מהיכל התענוגים שבגן עדן, ולכן דרכה לחפש עידונים והנאות. אם זכה האדם לתענוגים דקדושה, לקיים תורה ומצוות מתוך הנאה, אזי נשמתו באה על סיפוקה, אבל אם לא, הרי נשמתו שרויה בצמאון נורא לתענוגים והוא מתחיל לחפש תענוגים דטומאה, כי אי אפשר לה בלא תענוגים (נתיבות שלום חלק א', טהרת המידות - קדושים תהיו, עמ' קטז).

וכן מבואר בספרי רפואה, כי כל אדם חייב שיהיה לו בחייו הנאה ועונג מסוימים, וזה מה שמחזיקו בבריאות הנפש, ואילו אנשים שנאלצו לעסוק לאורך זמן רק בדברים שאין להם הנאה בהם, נכנסו בהכרח לדכאון. להבדיל, גם בעולם הישיבות ידוע על מקרים מצערים של תלמידים שלמדו בהתמדה עצומה אך ללא שום הרגשת תענוג, ונכנסו מזה לדכאון רח"ל.

מכיון שכך, אין אפשרות לנתק תלמיד בכח מן העיסוק בתאוות, מבלי לחבר אותו מראש לתענוגות חילופיים. משום שאם יעשו כן, אזי בדרך כלל תהיה התוצאה אחת מהשנים: או שהנתיק לא יצליח, או שהוא כן יצליח אך התלמיד יתערער מבחינה נפשית.

לכן בשלב ראשון, יש להתעלם מהמצב הרוחני העגום של התלמיד, ולקיים "משכהו לבית המדרש" בכל דרך אפשרית! לחבר אותו ללימוד כלשהו, לתת לו טעם בתפילה, במוסר, ובכל הרגש יהודי. רק לאחר שמרגישים כי ניצת בו הניצוץ הראשוני, הוא מתחיל להתמלא בתוכן חיובי, והרב מרגיש שהוא בשל לשמוע, אז ניתן להתקדם לשלבים הבאים.

מעשה בבחור שהגיע ללמוד בישיבה, ומשהתברר להנהלת הישיבה כי הוא משתייך לתנועה נוער לא חרדית, שילחוהו מן הישיבה. רבי שמואל צבי קובלסקי זצ"ל ששמע על כך, הביא את הבחור לפני מרן החזו"א זצ"ל, וסיפר לו את המאורע. אמר החזו"א לרבי שמואל, סע עמו לפתח תקוה אל הג"ר יחיאל מרדכי גורדון, שיבחן אותו ויקבלו לישיבת לומז'א, אך מכיון שהוא עלול להכשל בבחינה, אל תניח שיבחנו אותו, בכל שאלה שישאל - תענה במקומו. החזו"א אף צידדו במכתב המלצה. ואכן, רבי שמואל עשה כדבריו, והבחור התקבל לישיבת לומז'א. אך דא עקא, גם בפתח תקוה היה סניף של אותה תנועת נוער, הבחור היה בה לרוח החיה, וגם ישיבת לומז'א התלבטה מה לעשות עמו. לקח רבי שמואל את הבחור שוב אל החזו"א, החזו"א פנה אליו במאור פנים, ושאלו מה נשמע, איך התאקלם בישיבה, איזו מסכת לומדים, באיזה סוגיא אוחזים, מה חידש ראש הישיבה, ומה חידשת אתה. הוא קשר עמו שיחה מלבבת והמריצו לבוא בשבוע הבא ולהשמיע מחידושו. פניו של הבחור קרנו מאושר, והוא פנה לשוב לישיבתו. לאחר מכן שאל רבי שמואל את החזו"א בפרטיות, ילמדנו רבנו, הן אני הבאתיו במטרה שהרב ישכנעו לעזוב את תנועת הנוער, ומדוע לא הזכיר זאת רבינו אף במילה אחת. השיב לו החזו"א: יש לו סיפוק מחברותו בארגון זה, ואי אפשר לקחת מהזולת את מה שיש לו מבלי לתת לו תמורה. בוודאי, יש לנו מה להציע, תורת חיים המתוקה מדבש ונופת צופים, אבל הבחור עדיין לא הגיע אל הטעם, וטרם אורו עיניו. הסברתי לו פנים, הזמנתי לשבוע הבא, אדבר עמו בלימוד, ויטעם טעמה של תורה, וכשיאורו עיניו בתורה, יברח החושך מאליו. שבועיים לאחר מכן נפטר החזו"א זצ"ל, אבל הבחור כבר מצא את האור, וכיום הוא אחד מחשובי הת"ח שבבני ברק (עפ"י מעשה איש ח"א עמ' סט-ע).

יכוחים שאינם במקומם

תלמיד שנפל ברשת היצר, בדרך כלל אין לו את הכוחות והרצון להיגמל מכך. לכן, בשלב ראשוני מומלץ לא לדבר עמו על גנות החטא ועל חובת הגמילה, כי דיבורים אלו עלולים לייאש אותו, או להכניס אותו למגננה. מכיון שהוא שבוי כעת בעולם של הנאות אסורות, הוא ממציא 'היתרים' דחוקים ותיאוריות מפולפלות כדי להצדיק את מעשיו, כמבואר בגמ' (סנהדרין סג): אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא. אם ננסה להוכיח לו שזה אסור וצריך להפסיק, הוא עלול להיכנס איתנו לויכוח ארוך, מייגע

וחסר תועלת, ואדרבה זה רק מרחיק אותו מהיעד הרצוי. לצערי, ראיתי מחנכים שטעו בזה.

מעשה באברך יקר שלמד בחברותא עם בחור כבן עשרים, אשר נפלט ממסגרות הלימודים ויצא לעבוד. יום אחד פנה האברך לתלמיד ואמר לו: "אולי כדאי שתפטר מהאיפון שבכיסך, הרי הוא מפריע לך ברוחניות". השיב לו התלמיד: "מה אתה חושב, שאני ילד בן חמש-עשרה שמתלהב משטויות? פשוט, זה כלי נח ויעיל כדי לסדר כל מה שאני צריך. אני בכלל לא נכנס למקומות שאתה פוחד מהם". האברך ניסה במשך שעה ארוכה לשכנע אותו שזה מסוכן, והתלמיד בשלו, ממשיך להיתמם... עד שהאברך סיים את הויכוח, עיף ומתוסכל. כשהוא הגיע להתייעץ עמי בענין, אמרתי לו: "קודם כל עליך לדעת בביור, שהבחור הזה משקר, הוא בוודאי נכשל באיסורים חמורים על ידי המכשיר, ורק פתי יאמין לגירסא שלו. יתירה מזו, גם הבחור עצמו מבין מצוין מה רע באיפון שלו, ברור לי שהוא יכול למסור הרצאה של שעה נגד אייפונים. הסיבה שהוא מתכחש ומתווכח, היא משום שהוא עדיין לא בשל לדבר על זה. לכן עדיף כעת שתלמד איתו פרק אלו מציאות או מסילת ישרים, ולאחר שיאיר האור בנשמתו אז תשוב לשוחח עמו על כך".

תהליכי התעוררות לתשובה

כאשר מחברים את התלמיד לתכנים רוחניים כראוי, התוצאה תהיה אחת מהאפשרויות הבאות.

[1] המצב האידיאלי הוא, כאשר מחדירים לתלמיד כל כך הרבה אור, שהוא מתחיל לחוש לא בנח עם העבירות שלו, ואז הוא זה שפונה אלינו ושואל: "כבוד הרב, יש לי נסיון כזה וכזה, איך אני יוצא מזה?". ואפילו: "הרב, אני רוצה שתשכנע אותי להפסיק עם זה" [אמיתי לגמרי!]. ואכן כבר אירע כמה פעמים שעבדנו עם תלמידים שכבר שקעו בחטא רח"ל, והצלחנו בס"ד להביאם למצב הזה.

[2] היו לנו גם כמה מקרים מפתיעים, בהם הארנו לליכות התלמידים ע"י לימוד גמרא, הלכה, מוסר ושיחות חברים, עד שבתום תקופת לימוד מסוימת הם הצליחו לגמול את עצמם מפיתויי היצר, מיוזמתם וללא התערבות מצידנו. כי ריבוי האור שהאיר בנשמתם לא יכל לסבול את הטומאה והקיא אותה החוצה (ראה לעיל פרק נז תיעוד מקרה כזה). אם כי יצוין שבכרוב המקרים הם לא מצליחים לבד, אלא באים לשאול.

[3] גם אם התלמיד לא מגיע לשאול, אבל הרב מתוך הקשר עמו מרגיש שכבר יש לו בסיס חזק של חיבור לקדושה, ושהוא בשל לשמוע, אז אפשר לנסות ולפתוח עמו בנושא זה. אבל אז צריך להקשיב היטב לתגובות שלו. אם הוא מגיב בהתרסה או בויכוחים עקשים, הרי זה סימן מובהק שעדיין לא הגיע הזמן לדבר על זה.

והנה ישנם מחנכים מתחילים הטוענים - מחוסר נסיון - שלא ניתן להכניס לתלמיד שום

לקט מתגובות הקוראים

קראתי את הספר פעמיים וכעת אני בפעם השלישית,
וכבר שיפרתי נקודות רבות בישיבה בעקבותיו

(ראש ישיבה)

אני כבר עשרים וחמש שנים בחינוך, ומעודי לא ראיתי ספר כזה.
אמרתי לכל ידידי שחובה לקרוא

(מנהל חידור)

הספר הביא לי שינוי יחס ותפיסה אחרת לגמרי
על המצב של הבחורים היום,
כר"מ בישיבה גדולה חשובה זה מאוד עזר לי

(ר"מ בישיבה גדולה)

סיימתי תואר שני בפסיכולוגיה,
ואני מתפלאת איך האברך הזה כולל בספרו
הרבה ממה שלמדתי והרבה יותר מזה

(פסיכולוג חרדי)

אף שהספר נראה חדשני בעיצובו, הוא נאמן לגמרי
לרוח היהדות המקורית, ולכן המלצתי עליו
למגידי שיעורים שלנו

(משגיח בישיבה חסידית)

הספר פורס בצורה בהירה, חכמה ויוצאת דופן,
סוגיות עדינות הכי חדשניות שיש.
קניתי אותו כמתנה לכל המורות שלנו

(מנהלת סמינר)

התחלתי לקרוא את הספר בשעות הערב,
וסיימתי בשעות הבוקר שלמחרת, ספר מרתק ורהוט
שאי אפשר להניח מהיד

(מלמד בת"ת)

קראתי את הספר כדי להיות מגיד שיעור טוב יותר,
וכתוצאה הרגשתי גם חזק אישי רב בתפילה ובלימוד התורה,
מדובר בדברי אמת שמשפיעים על הנפש

(מגיד שיעור בדף היומי)

אין לי מילים! כל משפט מלא פקחות, יסודיות והשקעה,
ובפרט הברירות והכתיבה ישירות לנקודה
בלי הרבה מלל מטשטש. אשריך!

(חונך לבחורים)

02-6504055 | 054-8401840

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הפצה: קולמוס 072-2441670

להערות הארות ופניות

בנושאי הספר:

יחיאל פליסקין

רח' דרוק 80, ירושלים

טל: 05276-14899

פקס: 1532-5870698

דוא"ל: ymp803@gmail.com

בשורה מרעננת בעולם החינוך

יצא לאור הספר

שתולים בבית השם

הספר הראשון מסוגו המקיף באופן מקצועי-תורני את כל הבעיות החינוכיות המורכבות של בני הנעורים בדורנו: חוסר חשק ללמוד, חברה שלילית, מחשבים ואינטרנט, נשירה, 'קצרים' עם הורים, חוסר תעסוקה בשעות הפנאי, ועוד. ומציע פתרונות פרקטיים, ברורים, ויעילים. נכתב ע"י הרב יחיאל פליסקין שליט"א, מחנך בעל שם בתחום הנוער המתמודד

להשיג בחנויות הספרים | הפצה קולמוס

הוצאה לאור
צוף